gevoeld; dat deze beschuldiging voor den Koning der Kerk in de schuld moge brengen en het heilig voornemen doen geboren worden, om van nu voortaan, in gehoorzaamheid aan des Heeren Woord, uit te gaan om in de heggen en wegen het verlorene te zoeken en het afgedwaalde terecht te brengen. Och, dat toch de Kerk weder eens mocht gaan verstaan, dat het haar leden zijn, die in het huis der ontucht zitten; dat het leden des lichaams zijn, die in de gevangenhuizen verblijf houden!

Och, dat men toch niet langer het verlorene met verachting moge voorbijgaan, en zich niet schamen om te doen, wat onze hooggeloofde Heiland en Verlosser ons heeft voorgedaan, n.l. afdalen tot het diepst gezonkene om het de hand der redding toe te steken. De schuld der Kerk is te dezen opzichte ontzettend groot; en het kan niet anders dan smarten aan de ziel, dat men deze *zeer ware aanklacht* tegen haar kan indienen.

Dit woord verraadt een ootmoedigen en stillen geest, die kostelijk voor God is.

Ook ons oordeel is geen ander.

De kerk moet het *zedelijk recht* om het Leger des heils te bestrijden nog eerst verwerven.

Maar daarvoor is het dan hoog tijd!

Onder de moeilijkste problemen behoort, vooral in onzen tijd, wel het vinden van de rechte verhouding tusschen de armenzorg der Overheid eenerzijds en anderzijds die der kerkelijke en particuliere liefdadigheid.

Zoo kan men o. a. vragen: Welk recht heeft de Overheid toch om van de kerk des Heeren opgave te eischen van de behoeftigen, aan wie zij een aalmoes uitreikt?

Men vat wel, waarom de Overheid die opgave verlangt. Och, ze betaalt zelf liefst zoo min mogelijk, en wil er nu voor waken dat ze niet gefopt worde.

Nu kon het zijn, dat een kerkelijke arme, die kerkelijk reeds goed verzorgd wierd, dit verzweeg, en bovendien nog hulpe van de Overheid aannam.

Zoo oppervlakkig zou men dus zeggen, steekt er in die opgave geen kwaad, en kan niets de kerk van Christus verhinderen er gevolg aan te geven.

Toch rijzen er, bij dieper nadenken, allerlei ernstige bedenkingen, die niet onder stoelen of banken mogen gestoken.

Al aanstonds namelijk mag gevraagd, of het niet strijdt met den aard en het karakter der kerkelijke barmhartigheid, om te openbaren wat ze doet. De grondregel der Christelijke barmhartigheid is: Laat uw rechterhand niet weten wat uw linkerhand doet. Christus eischt dus een *stille* barmhartigheid, die geen stem op de markt laat hooren, en in het verborgene schuilen blijft. En toch de Overheid vraagt u, dat ge uit uw verborgenheid uittreden, en met naam en toenaam openbaren zult, wie al dan niet een aalmoes van u ontvangt.

In de tweede plaats wordt de Christelijke barmhartigheid door deze opgave aan de Overheid gedeclineerd.

Als de Overheid iets aan den arme geeft, dan vernedert hem dit. Dan wordt die man „een bedeelde". En in het oog der Overheid is een „bedeelde" een minder soort mensch. Iemand, die hulpeloos staat, een *persona miserabilis* wierd, en nu der maatschappij tot last is.

Geheel in dien zin nu wil de Overheid ook van de kerk van Christus weten, *wie bedeelden zijn*. Dit komt dus hierop neer, dat de Overheid aan de kerk vraagt, of ook zij van die mindere soort menschen herbergt.

En dit nu is met de kerkelijke barmhartigheid ten eenemale in strijd.

In de kerk leven broeders en zusters saam. Zijn er nu onder die broeders, die over hebben, en anderen, die te kort komen, dan deelt de een aan den ander mede. Dit draagt dan het karakter van onderlinge familieliefde. En als het goed in Jezus' kerk zijn zal, mag de „arme Lazarus" daarom in niets achterstaan bij den „rijken man".

In de derde plaats wordt dit kwaad nog erger, waar de Overheid deze verkregen wetenschap gebruiken wil, om den armen broeder in eenige zijner rechten te verkorten.

„Bedeelden" zijn van het stemrecht voor hun stad of dorp, voor hun provincie en voor hun vaderland uitgesloten, en worden in allerlei opzichten door de Overheid als onmondigen beschouwd.

En nu moet de kerk meehelpen, om als wrange vrucht van haar barmhartigheid ook een deel van haar eigen zonen aldus te vernederen.

Dit stuit.

Stuit dan vooral zoo de burgemeester er op uit is, om veel van die kerkelijke personen verre van de stembus te houden. Dit gaat dan zoo, dat er haarfijn onderzocht wordt, of iemand ook een enkel maal b. v. gratis geneeskundige hulp of een drankje uit de apotheek kreeg. Ja, zelfs is het voorgekomen, dat ouders, wier kinderen gratis op een vrije school gingen, reeds deswege als „bedeelden" wierden uitgesloten van het stemrecht.

Nu is dit natuurlijk het toppunt van ongerechtigheid!

De burgemeester neemt zelf »Staatsbedeeling" aan voor het onderwijs van zijn eigen kind, maar zal nu de bezoekers der vrije school eens politiek wonden?

En toch soms gaat dit op dorpen zelfs zoo ver, dat men iemand opzettelijk bedeelt, om hem zijn stemrecht te kunnen ontnemen.

Het is voorgekomen, dat een ongelukkige op een dorp gratis een breukband kreeg, en voor dien breukband onwetend zijn politiek stemrecht verkocht.

Ook dit onderwerp mag wel wat meer in studie komen.

Nu toch staat het zoo, dat de Staatsarmenzorg eigenlijk alleen aan de niet-Christenen ten goede komt, en dat de Christenen 1°. voor hun eigen broeders in de collecte, en dan 2°. voor de niet-Christenen in de belasting mogen betalen.

Bovendien, de Overheid vraagt *geen* opgave van „bedeeling" aan de particuliere weldadigheid; met welk recht dan wel aan de kerken?

KUYPER.

Uit de Pers.

In het *Kerkelijk Weekblad* komt een beschouwing over de Doleantie voor, die van zoo edele waardeering getuigt, dat het ons een vreugde is haar in de *Heraut* te kunnen overnemen.

Dr. Bronsveld had, naar men beweerde, de »Doleerenden" onder de »booze machten" gerekend. Of dit zoo was, blijve hier in het midden gelaten; maar het *Kerkelijk Weekblad* wil dan toch aangeven, om wat reden het over de Doleerenden heel anders oordeelt.

Ziehier die redenen:

»Wat reden zou er zijn om »de doleerenden" eene booze macht te noemen? Om dien naam te kunnen dragen, moest hun iets *boosaardigs* eigen zijn. Maar doen zij dan iets van dien aard? Mij dunkt dat dit volstrekt niet geneegd worden mag. Immers,

a. *Zij houden zich aan die Belijdenis*, van welke ook de onder onze Organisatie geldende Reglementen zeggen dat zij gehandhaafd worden moet, maar die intusschen in ons Genootschap zoo weinig gehandhaafd wordt, dat verloochening zelfs van de grondwaarheden der Christelijke kerk door velen niet wordt veroordeeld maar als iets rechtmatigs voorgestaan.

b. *Zij verwerpen de*, naar hunne overtuiging, schadelijke en niet Gods woord strijdige *Organisatie*, die, met hoe goede bedoeling dan ook, in 1816 op eene met den aard en de waardigheid der Kerk niet strokende wijze *opgelegd en* op dezelfde wijze in 1852 *bestendigd geworden is*. En *zij vertenigen zich onder de Kerkenordening die, in* 1618-19 *wettiglijk door de Kerk tot stand gebracht, nimmer wettiglijk afgeschaft werd*, wier principes tot 1816 in alle Gereformeerde kerken dezer landen gegolden hebben, en thans meer dan ooit onbelemmerd kunnen opgevolgd worden. En zij doen dit niet om gemak, eer, voordeel of eenig ander wereldsch goed, maar krachtens eene overtuiging, die in liefde voor de Belijdenis der Gereformeerde kerken gegrond is. Wij hebben althans geen recht om dit te ontkennen en zijn schuldig het van hen aan te nemen.

c. Die *lauwheid*, die *traagheid*, dat *ongeloof*, welke Dr. B. nevens zich zelve, hun tenminste te laste legt, die hij in de Ned. Herv. Kerk *broeders* noemt en waaruit hij onze *zwakheid* verklaart, kunnen den Doleerenden niet worden toegeschreven. Voor het recht, dat zij op zekere kerkelijke en personelijke bezittingen achten te hebben, zijn zij zoo lang doenlijk opgekomen. Met een offervaardigheid, die ieders bewondering eischt, bouwen en stichten zij kerken en scholen en andere weldadige inrichtingen en voorzien zij in de bezoldiging der onderscheidene dienaren, alsook in de behoefte der armen. Ook laten zij niet na te behartigen wat strekken kan om de ambten van Herders en Leeraars van Ouderlingen en van Diakenen steeds beter aan hunne bestemming te doen beantwoorden. In plaats van ongeloof ziet men bij hen een *blijmoedig vertrouwen*. Geen traagheid, maar veel meer rusteloze *werkzaamheid* wordt bij hen gevonden. Die hen van lauwheid verdenken mocht, kent hunnen *ijver* niet. Zij zijn dan ook niet *zwak*. Hunne kracht wordt ook door Dr. B. erkend, als hij spreekt van »een vijand, *als* de doleerenden". In dier voege toch als hier door hem van dien, welken hij »een vijand" noemt, gesproken wordt, spreekt men niet van eenen, wiens kracht men weinig telt.

Een beoordeeling zoo waardeerend, dat nu reeds onze profetie in vervulling gaat van de dagen die komende waren, en waarin de historie heel anders over ons oordeelen zou dan de fanatieke Synodalen zich dusver veroorloofden.

Dit woord zal een goede uitwerking hebben; zoo we hopen ook op de Doleerenden. Niet om hen te doen roemen, maar om met Christelijke teederheid te mijden, al wat in daad of woord den broeder, die niet met ons gaat, kwetsen kan, zonder door de eere des Heeren of het heil der kerk te worden geëischt.

In het *Kerkelijk Handboekje*, waarvan de tweede jaargang bij Le Cointre te Middelburg het licht zag, geeft Ds. Sikkel een treffend artikel over de *genootschapsidee*.

Hij zegt er o. a. van:

Heeft *de revolutie* des ongeloofs in het eind der vorige eeuw op ieder gebied der Schepper op den achtergrond gedrongen en het schepsel verheven, — één der gevolgen van dit vermetel pogen is het streven om *alle* eenheden in het menschelijk leven, ook die eenheden, welke door God gemaakt zijn tot den wil der *menschen* als tot haar eenige oorzaak en wortel terug te brengen. Daarom moet naar dit streven de eenheid des *volks*, de macht der *vorsteld*, het *huwelijk* enz al te maal als gevolg van een aangegaan *contract* beschouwd worden, hetwelk door de contractreerende partijen te allen tijde weder ontbonden kan worden.

Daarom ook moet naar denzelfden regel van dien anti-christelijken geest de Kerk een *genootschap* worden, of liever in *genootschap* opgaan, d. i. voortaan van den wil der *menschen* afhangen. Wie het begeert en aan de gestelde condiën voldoet wordt *lid* van zulk een genootschap, treedt in de rechten door het menschelijk *statuut* (d. i. de genootschappelijke regel, het *reglement*) aan de leden toegekend. Met *de Kerk* heeft hij dan verder niet te maken, hij heeft zich slechts te bemoeien met *zijn* kerk, d. i. met zijn *genootschap*. Wil hij zich van „zijn kerk" scheiden en zich bij een „andere kerk" voegen, d. i. bij een ander *genootschap*, het staat hem vrij. Gelijk het ook aan het bestuur van „zijn kerk" d. i. van zijn *genootschap* vrij staat, hem als *lid te schrappen*, indien hij aan de condiën van het genootschap niet langer voldoet. Ieder heeft dan ook de volstrekte vrijheid, om ten allen tijde met sommigen een „nieuwe kerk" d. i. een nieuw genootschap op te richten, te *maken*, en ook weer te ontbinden.

Door dit stelsel wordt de Kerk van Christus verwoest. Immers haar *wezen* hare *roeping* hare *openbaring*, hare *eenheid* miskend.

Met het *bestaan* der Kerk als *Gods maaksel*, wier *openbaring* en *ontwikkeling* wij slechts te zoeken hebben, wordt geene rekening gehouden.

En voorts:

Waar het beginsel der Reformatie naar Gods Woord is, daar zij ook *naar dat Woord* de praktijk.

1. *De Kerk* moet worden gezocht in geheel het menschelijke geslacht door onderwijzing van alle volken, van alle menschen.

2. De Kerk wordt erkend en gediend overal, waar zij in den heiligen *doop* openbaar is. Meer dan onder de heidenen is de arbeid *onder alle gedoopten* onze roeping.

3. Die arbeid besta in de oprichting en onderhouding van den *dienst* des Woords en der Sacramenten, van ambtelijk toezicht en vermaning, en van het rusteloos pogen *om al wat gedoopt is onder de zuivere prediking, onderwijzing en regering der kerk te vereenigen.*

5. Waar deze dienst in de Kerk vervalscht is, worde zij opnieuw opgericht; namelijk als geldende *voor de Kerk* tegenover den valschen dienst.

6. In dezen weg moeten alle gedoopten worden vermaand en bearbeid, om tot de *vereeniging in het ware geloof* te komen; maar allen, die één in belijdenis *zijn*, moeten dan ook als *zijnde* in de zuiverder openbaring der Kerk vereenigd, *tot denzelfden dienst des Heeren* zonder andere condiën dan erkenning der kerkelijke (niet genootschappelijke) tucht, toegang hebben.

7. Nationaal en door de geheele wereld worde de herstelling en werking van het *Verbond der Kerk* gezocht overeenkomstig de zuivere belijdenis van Gods Woord; en de prediking aan Heidenen, Mohammedanen en Joden worde met het leven der éene Kerke over de gansche aarde in betrekking gebracht.

8. Deze Schriftmatige *Openbaring der Kerk* in gehoorzaamheid aan den wil en het bestel des Heeren werpe alom *het valsche genootschapsbeginsel* meer en blijke het werk des Heiligen Geestes tot verheerlijking van den Zone Gods en den Vader.

Misschien ziet Ds. Sikkel de zaak ietwat te donker in. Er is toch ook reden van verheuging over het zooveel klaarder inzicht in de idée der kerk, waartoe duizenden nu reeds gekomen zijn. Maar in hoofdzaak is het volkomen juist wat hij zegt.

De *Collegiale idée* is de wortel van het kwaad die moet uitgeroeid.

KUYPER.

Officieele berichten uit de Ned. Geref. kerken.

De kerkeraad van Ned. Gereform. kerken te Gaastmeer en Nijehuizem (Friesland), maakt aan haar zusterkerken en kerkeraden bekend, dat haar adres is: P. van Loon, scriba, te Gaastmeer.

Namens den kerkeraad,
SJ. P. SJAARDA, *voorzitter.*

Gaastmeer, 2 Jan. 1890.

Ons ruim nieuw bedehuis, dat aannemer en architect beiden eere aandoet, wierd op 17 Nov. 1889 in gebruik genomen voor den dienst des Woords. Des namiddags trad de in Ridderkerk ook zoo bijzonder geliefde leeraar, Ds. J. J. A. Ploos van Amstel, op, de gemeente bepalend bij Ef. 2 : 20 enz., het fundament, opbouw en voortbouw der gemeente behandelend, terwijl 's morgens de pastor loci sprak naar aanleiding van 1 Kron. 16 : 1. Naar matige schatting was de opkomst uit eigen gemeente en van elders 's middags 1100, 's morgens 900 hoorders. Die dag bewees echter, dat ons bedehuis aan de behoeften der gemeente voldoet. Veel ruimer dan het verlatene, biedt het 570 zitplaatsen, deze zijn voldoende, wanneer tenminste in de omliggende gemeenten de reformatie ook mag doorbreken. Nu gaat de gemeente als van ouds weer onder klokgelui naar haar bedehuis, door de goede zorge onzer kerkvoogden wierd een klokje in den toren geplaatst. Veel stoffe tot dankbaarheid is er, want hoewel van Synodale moderne zijde mannen als Ds. Kraijenbelt en Malcomesius, naast een De Visser, Ulfers of Ricmens uit Rotterdam, telkens komen om de gemeente, zoo mogelijk, aan het zachte juk van Christus te onttrekken, is toch hun pogen ijdel; hunne hoorders uit deze gemeente zijn concurreerende modernen met een enkele orthodoxe gemengd. Gode de eere, de gemeente staat in haar beginsel, hier is te veel van het synodalisme ondervonden, en de 32 jaren van moderne heerschappij zijn voorbij, niet vergeten. De Heere heeft wonderlijke dingen gedaan, Hem alleen de eere.

Namens den kerkeraad der Ned. Gerkerk van Rijswoord c. a.,
S. SLEESWIJK VISSER, *p. t. scriba.*

Rijswoord, 8 Jan. 1890.

AKKERWOUDE c. a. 2 Jan. Sedert de laatste verantwoording met dankzegging ontvangen: Kerkcoll. te Idsegahuizen c. a. *f* 9.72; idem te Engwierum *f* 14.31; idem te Meppel *f* 35; benevens dit, eenige gebruikte Bijbels en Psalmboeken. Een ged. van een kerkcoll. te Buitenpost *f* 14.36; idem te Gouw Goënga c. a. *f* 3; als nagift uit Oudega (Wijmbr.) postwissel *f* 3, afzender W. B. En eindelijk nog een postw. groot *f* 20, van Ds. P. v. Son.

Voor de armen der gemeente kwam, benevens de bovenvermelde Bijbels uit Meppel, ook een Bijbel uit Sellum, afzender A. E.; en bovendien een verrassing voor kinderen, van de Meisjes-vereen. »Tryfosa" uit Heeg, die een pakket met gemaakte kleedingstukken toezonden.

Dat al deze giften oorzaak tot blijdschap geven, heeft geen betoog noodig; temidden van de vele roepstemmen om te helpen, is in het achter ons liggende jaar het roepen om hulp voor de kerk van Akkerwoude c. a. niet ijdel geweest. De Heere, die de harten neigt, gaf het in menig hart een offer af te zonderen voor deze arme kerk, zoodat er een bedrag van *f* 678.27½ kon worden verantwoord door den ondergeteekende.

Naast God nogmaals dank aan alle gevers, en onder inwachting dat de Heere bij voortduring onze behoefte op menig hart binde, verblijven wij heilbiddend ons met broedergroete noemen,

P. FEITSMA, *penningmeester.*

HELMOND. Zondag 29 Dec. was voor onze kerk een gewichtige dag, daar de heer F. H. J. Smith in Nov. ll. door de gecombineerde classes der Ned. Ger. kerken in Noord-Brabant en Limburg, bijgestaan door de classis Rotterdam en deputati Synodi, naar Art. VIII der D. K. O., tot bediening des Woords toegelaten, aan den morgen van dien dag door den consulent Ds. J. H. Feringa van Klundert in het ambt werd bevestigd en ingezegend.

De bevestiger had tot grondslag zijner rede Lukas X : 16 gekozen, en bepaalde zijn aandachtig gehoor bij den hoogen Zender en het Goddelijk Woord door den dienaar te brengen, en wees daarna op de groote verantwoordelijkheid der gemeente in het hooren of verwerpen van den gezondene. Onder de aanwezigen zag men ook vele belangstellenden uit het naburig Geldrop en enkelen uit de gemeenten Nuenen en Helenaveeen.

Des avonds hield Ds. Smith, die reeds ruim drie jaren, in deze zoo geestelijk arme gemeente, de banier der waarheid trouw omhoog heeft gehouden, zijn eerste ambtelijke predicatie, naar aanleiding van de woorden uit Matth. XVI : 13—17. Hij vermaande de gemeente tot het doen der goede belijdenis, die ons hier van den discipel des Heeren wordt medegedeeld, en bewees uit Oud en Nieuw Verbond, dat deze belijdenis, ook nog voor onzen tijd, de eenig geldige is overeenkomstig Gods Woord.

Moge deze plechtigheid het begin zijn van een vernieuwd kerkelijk leven en er uit de gemeente een voortdurend gebed opgaan om den nieuwen ambtsdrager te bekwamen tot de zware taak hem opgelegd. Bijke 't meer en meer, dat de Koning der kerk, ook in deze streken, de verstrooide schapen zijner kudde wil verzamelen en ook door de bediening der heilige Sacramenten van Doop en Avondmaal nog velen hunner wil versterken en bevestigen in de belijdenis van „den Christus, den Zoon des levendigen Gods!"

G. VISSER, *ouderling.*

Zending.

Uitkomsten.

Toen we eenige maanden geleden onze beschouwingen over de zending — een tijdlang afgebroken — weer voortzetten, richtten we allereerst den blik op het Oosten, de Levant, dat eerst in den laatsten tijd voor eigenlijken zendingsarbeid wederom geopend werd, na in oude tijden de bakermat er van te zijn geweest.

Bij den aanvang eens nieuwen jaars meenen we dies wel te doen met op enkele uitkomsten te wijzen, die verkregen zijn, vooral, gelijk men weet, door den onvermoeiden arbeid der Amerikanen. Aan hun mededeelingen is dan ook ontleend wat we hier vermelden.

In vele streken, zoo heet het, wordt de zendeling door regeerders en overheden verwelkomd, doch zulks is niet overal het geval. In sommige landen wordt zijn werk sterk tegengestaan, ook zijn persoon niet welkom geheeten, en hij met mistrouwen gadegeslagen.

Voornamelijk nu is zulks tegenwoordig het geval in Turksche kringen. Vanwaar, zoo vraagt men met het oog op den zendeling, komt hij? Wie heeft hem gezonden? Wat moet hij hier doen? Hoe is hij toch zoo degelijk onder het volk te huis geraakt? Hoe heeft hij toch zoo veel kunnen verrichten voor wij er iets van bemerkten, en hoe zullen we met hem handelen?

Zulke vragen doen beide Kerk en Staat.

Zestig jaren geleden ging alles nog wel. De Turksche overheidspersonen regeerden in Kerk en Staat met ontwijfelbaar gezag. Als men in Christelijke kringen de belasting betaalde, en men zich binnen eigen palen beperkte, werd men geduld. Het denkbeeld om pogingen aan te wenden om een Mahommedaan tot een ander geloof te bewegen, of hierover met hem te spreken, werd als te gevaarlijk ja ongerijmd beschouwd.

De komst van den Protestantschen zendeling heeft echter vele veranderingen te weeg gebracht. Zijn invloed werd in het eerst niet bespeurd. Hij was aan het werk vele jaren lang voordat de Turk vernam wat er gedaan werd.

De zendeling bouwde scholen, maakte kennis met het volk, stichtte gemeenten, vertaalde den Bijbel, kweekte inlandsche helpers, verspreidde traktaatjes, wekte het denkvermogen op, en lust tot onderzoek: Er kwam een trilling van nieuw leven te midden van den doodigen toestand; en niet voordat dit werk een ruimen omvang had gekregen, werd de Turk verontrust. Hij is langzaam wakker geworden; ondertusschen heeft hij eenigszins het werk in zijn loop zoeken te stuiten, totdat hij nu in het jaar 1889 zijne oogen behoorlijk open heeft.

En wat ziet hij?

Als hij de moeite zou doen om zijn gebied zorgvuldig in oogenschouw te nemen, zou hij als gevolg van het werk der zendelingen vinden: 185 gemeenten, 200 kerkgebouwen, 70,000 Protestanten 15, 200 leden in volle kerk gemeenschap, en zou hij ook kennis moeten nemen van den aanwas, die jaarlijks 1500 leden voegt tot de gemeenten.

Hij zou in zijn gebied 400 uitlanders aantreffen, de meeste woonachtig in Palestina, die in het werk der zending bezig zijn. Van deze 400 zijn 135 geordende leeraars. Hij zou zeshonderd plaatsen kunnen bezoeken, waar het werk reeds bevestigd is en vanwaar het nu uitgaat. Hij zou ook 2000 inboorlingen aantreffen, die onder de leiding van vreemdelingen arbeiden. Voorts zes hoogescholen, met goede gebouwen, die een som van 800,000 doll. vertegenwoordigen. Daar worden 1200 namen van studenten op de naamlijst gevonden, die studeeren in allerlei vakken.

Zij onderzoeken den Bijbel, de geschiedenis, luisteren naar het Evangelie, leeren de ware van de valsche leer onderscheiden, en hun gangen en gedachten worden geleid en gevormd door den invloed van Gods waarheid.

Daarbenevens zijn er de lagere scholen met 40,000 scholieren. Ook het werk van de geneeskundige zendelingen met hun ziekenhuizen is te waardeeren. Meer dan honderd duizend lijders worden jaarlijks behandeld. De drukpers is ook ijverig bezig. Verleden jaar werden er 40 millioen bladzijden gedrukt, en afgezonden in den vorm van Bijbels, godsdienstige en andere boeken, tractaatjes, nieuwsbladen enz.

Gelijk men bespeurt, stemmen deze gegevens overeen met hetgeen we onlangs mededeelden omtrent den voorspoedigen gang des werks in het Oosten. De werkzaamheid der Protestantsche Zending kan reeds op schoone vruchten wijzen.

Dat dit van Mahomedaansche zijde met leede oogen wordt gezien, is begrijpelijk. Toch is niet te verwachten, dat de ongunstige dagen van vroeger zullen weerkeeren, toen het Christendom den dood, voor wie 't aannam, met zich bracht. Wel is het den Muzelman, gelijk we reeds zeiden, nog hoogst moeilijk gemaakt over te gaan, doch het voorbeeldloos feit ten vorigen jare, dat de Sultan een Europeesch vorst en diens echtgenoote tot gasten had, bewijst hoe ook in het Oosten alles verandert. En dat die keer het Christendom ten goede komen zal is zeer denkbaar. Reeds bleek het toen de Duitsche keizerin van den Sultan de vrijheid wist te verkrijgen voor de stichting eener Protestantsche kerk te Bethlehem. En evenzoo heeft heel dit bezoek in de oogen der Muzelmansche wereld een beteekenis, die den Europeaan min begrijpelijk moge zijn, maar ongetwijfeld ook de werkzaamheid der Christenen op Zendingsgebied achting en ingang verschaffen zal.

HOOGENDIJK.

Buitenland.

Engeland. Invordering van tienden in Wales. Dr. Crookshank over de vaccine.

Bekend is het, hoe in Wales de vrije kerken bloeien en hoe tengevolge daarvan de Episcopale kerk in ledental en invloed afgenomen is. Nauwelijks een vijfde deel der bevolking behoort tot de Episcopale kerk. Toch zijn de parochieën, der Episcopale kerk in het bezit gebleven van de kerkgebouwen en van de goederen en er is hier geen Episcopale gemeente zoo klein of zij heeft haar eigen predikant of hulpprediker. De traktementen dier geestelijken worden gevonden door »tithers", d. w. z. tienden, waarmede de landerijen der boeren bezwaard zijn. Het spreekt wel van zelf dat sedert verreweg het grootste deel der plattelandsbevolking der Episcopale kerk den rug toekeerde, het zeer moeilijk gaat om alle tienden uitbetaald te krijgen.

Terecht of ten onrechte, wij kunnen dit niet beoordeelen, weigeren vele boeren om te betalen; vooral in Noord-Wales is dit erg. In de verloopen Kerstdagen werd die streek in agitatie gebracht door de middelen die men van de zijde der Episcopalen aanwendde om de gehate belasting binnen te krijgen. Te Llangraising werd een bende mannen er op afgezonden om een partij knollen uit den grond te halen, waarop men beslag had gelegd om de tienden te innen ten bate van den predikant Thomas Rice te Prestatyn.

De mannen die zich daartoe leenden, werden te Holzwell ingekwartierd, en moesten elken dag heen en weer naar hun arbeidsveld dat op een afstand van 14 mijlen van hun logement lag, gereden worden. Men berekent dat zoodoende elke knol ongeveer een dubbeltje kosten zal. Men beseft dat zulk een »vicar" zich niet bij de ingezetenen weet bemind te maken.

Een man, die eene invloedrijke positie in Zuid-Wales inneemt, heeft zes bijzonderheden aan een liberale kiesvereeniging medegedeeld, die duidelijk toonen op welke wijze de oorlog tegen onwillige tiendenbetalers gevoerd wordt. Hij meldt, dat een landbouwer 7 pond sterling schuldig was, en dat men voor eene waarde van 60 pond st. aan hooi in beslag nam; ook dat men 2 p. st. aan tienden moest voldoen en dat men de hand legde op 40 p. st. aan goederen; nog, dat men minder dan 10 shillings (*f* 6) moest betalen en dat de kerkelijke inzamelaars zich meester maakten van een hoop hooi in zijn geheel, en ten deele van een anderen klamp, terwijl men bovendien nog twee biggen en een kalf mede nam. Dit zijn slechts staaltjes van hetgeen aan de orde van den dag is.

Het spreekt wel vanzelf dat zulk eene wijze van handelen de boeren die niet meer willen behooren tot de Episcopale kerk, steeds meer met weerzin tegen de vertegenwoordigers van Engelands staatskerk vervullen. Zelfs de boeren die nog getrouw bleven aan de door den staat omhoog gehouden kerk worden niet ontzien. Te Llangeitho werden onderscheidene pachters op den eersten dag des jaars verrast met het bevel om binnen tien dagen de tienden te komen voldoen. Te Amluch in Anglesea hadden onderscheidene inbeslagnemingen plaats, in den tijd waarin de boeren ter kerk waren, zij waren naar de prediking gegaan om tegelijk de gewone maandelijksche meeting bij te wonen. Van hunne afwezigheid gebruik makende, ging een kerkelijk agent de hofsteden rond, door een politiebeambte in uniform vergezeld, om op zijn gemak de voorgenomen inbeslagnemingen ten uitvoer te brengen. Sedert dien tijd is het onder de bevolking der nabuurschap aan het gisten gegaan en staat men in het nieuw begonnen jaar steeds op den uitkijk of de vendumeester niet komt. Zoo begint het nieuwe jaar evenals de beide voorgaande. Jaar op jaar wordt de onwil der boeren in Wales grooter, om tienden te betalen van hun hooi en worden er steeds meerderen naar de vrije kerken gedreven. Wel beweert men van Episcopale zijde, dat de Staatskerk sedert eenige jaren weder meer leden wint, doch wij meenen dat dit eene illusie is. Sedert »de groote, oude man" Gladstone, die dezer dagen zijn tachtigste verjaardag vierde, zich er voor verklaarde, om ook de Staatskerk van Wales te laten vallen, gelijk zij reeds in Ierland de vaan moest strijken, dunkt ons, dat de zaak der Staatskerk van Wales zeer zwak staat. Gladstone is daartoe niet uit eigen beweging gekomen, maar door de pressie die zijne staatkundige vrienden, ook in Wales, op hem uitoefenden, schoon hij persoonlijk aan de Episcopale kerk vasthoudt, terwijl twee zijner zonen die kerk dienen en een zijner dochters met een predikant dier kerk in het huwelijk trad.

Een nieuw werk is dezer dagen in Engeland verschenen over de vaccinequaestie; professor Crookshank schreef een Historie en Pathologie der vaccinatie. De heer Crookshank is hoogleeraar in Bacteriologie bij het King's College. De uitvinding van Jenner wordt door den Engelschen hoogleeraar getoetst aan de ontdekkingen op medisch gebied van den jongsten tijd en hij komt daarbij tot de slotsom, dat Jenner's theorie niet op wetenschappelijk gestaafde feiten berust, dat noch koepokken, noch paardepokken, noch veepest eenige verwantschap heeft met de kinderpokken, en daarom niet in staat is, om in het menschelijk lichaam de minste ziekte te verzachten, te doen ophouden of te voorkomen. Daarom beschuldigt de schrijver Baron, den levensbeschrijver van Jenner, dat hij de geneesheeren misleid heeft, zoowel wat de natuur als wat de uitkomsten der vaccine betreft, en hen aldus gebracht te hebben tot eene nietswaardige practijk. Toen het systeem eenmaal in de wereld was gezonden, werd het voortgezet en verdedigd door middel van allerlei vernuftige verklaringen, men weet alles aan vervalschte pokstof, onvoldoende uitvoering der vaccinatie, mindere qualiteit van de lymphe, het verkeerd uitleggen van statistieke opgaven.

Een afschrift van het werk van Dr. Crookshank is ter hand gesteld aan alle leden der koninklijke commissie, teneinde hen te helpen in het onderzoek over het vaccine-vraagstuk, dat de president van het vaccinatie-comité van 1871, de overleden Mr. W. E. Forster, het moeilijkste noemde waarvoor hij ooit geplaatst werd. Behalve de twee zware deelen van den hoogleeraar Crookshank, heeft de koninklijke commissie andere werken tot hare voorlichting, als Whites »Geschiedenis van eene groote begoocheling; het belangrijk artikel van Dr. Creighton, in de laatste editie van de encyclopediae Brittannica; de brochure »Jenner en de vaccinatie", door denzelfden schrijver en andere werken.

In Engeland loopt men gevaar van voor de rechtbanken geroepen en tot zware geldboeten veroordeeld te worden, indien men zijne kinderen niet laat vaccineeren. Het is van algemeene bekendheid dat de wet op de gedwongen koepokinenting zeer ongelijk wordt toegepast; terwijl aan de *ééne* zijde duizenden ouders vrees ingeboezemd wordt of gedwongen worden tot iets wat zij òf nutteloos òf gevaarlijk achten, zoo zijn er anderen plaatsen, waar de vaccine-wet door lijdelijken of openlijken tegenstand tot een doode letter werd. Het aantal van hen, die tegen de vaccinatie conscientie bezwaar hebben, is ook in Engeland groot. Vandaar de benoeming van de koninklijke commissie. Mocht door *haar* onderzoek ook nog iets goeds afgeworpen worden voor Nederland!

Duitschland. Lutherspelen.

De geschiedenis van Luther heeft menig

letterkundige stof geleverd, voor het schrijven van een tooneelstuk.

Reeds in 1522 verscheen van een onbekend gebleven auteur een drama, onder den titel van »het Kögelspel," waarin de persoon van Luther voor het eerst op het tooneel gebracht werd. In het begin dezer eeuw werden drama's door Schorch, Klingemann en Werner over Luther gedicht, terwijl in de dagen van het Lutherfeest in 1883, drie »Lutherfestspielen" n.l. van Devriënt, Herrig en Trümpelmann ten tooneele werden gevoerd.

Het »Lutherfestspiel" is sedert dien tijd populair geworden. Of men datgene er meê bereikt, wat men zegt er meê voor te hebben, moeten wij sterk betwijfelen. Men wil de kerk door de kunst laten dienen, doch wij vreezen, dat het Luthersche Duitschland door dergelijke tooneelvoorstellingen ten slotte nog onkerkelijker worden zal, dan het reeds is.

Het drama van Herrig is naar het model van Shakespeare's treurspelen gedicht en valt daarom minder in den smaak. Het aanslaan van de stellingen aan de slotpoort van Wittenberg, het verbranden van den pauselijken banbul wordt daarin verteld, niet ten tooneele gevoerd, en het publiek komt juist om dergelijke scènes te zien. Om dezelfde reden bevalt ook het stuk van Trümpelmann minder, en geeft men de voorkeur aan dat van Devrient.

In Frankfort, waar het stuk van Devrient in het afgeloopen jaar meermalen werd opgevoerd, toonden Ultramontanen en leden der »Fortschritt"-partij zich zeer door de opvoering geërgerd, beweerende dat de vrede, die tusschen de belijders der verschillende kerken bestond, daardoor verstoord werd. Het is maar jammer, dat dergelijke bladen steeds in de weer zijn om het volk tegen mannen als Stöcker op te hitsen, juist om hunne belijdenis.

Het stuk van Devrient stelt de daad van Luther, toen hij de reformatie begon, als noodzakelijk voor tot redding der zielen; maar juist daarom is het des te meer stuitend, als men deze op de planken brengt. De toeschouwers worden toch getuige gemaakt van den angst, dien Luther gevoeld heeft, toen hij in het klooster van Erfurt te worstelen kreeg met zijne zonden.

Bedenkt men daarbij, dat ook de scène, waarin Luther aan Catharine van Bora hart en hand biedt, wordt vertoond, terwijl een ander tafereel de toeschouwers in het klooster te Nimptschen brengt, waar de nonnen groote trouwlust aan den dag leggen, dan moet men verbaasd zijn, hoe men in een ernstig Luthersch orgaan verzekeren kan, dat door het tooneelstuk van Devrient »een confessioneel bewustzijn" bevorderd wordt, m. a. w. dat men daardoor het volk beter Luthersch maakt.

In Frankfort werd het stuk van Devrient tienmaal opgevoerd, slechts eenmaal gebeurde het, dat het publiek het choraal van Luther »Een vaste burg is onze God," ging medezingen. Wel geschiedde het, dat men de voorstelling telkens onderbrak door luide bijvalsbetuigingen. Men behoeft zich slechts voor te stellen, hoe men, na getuige geweest te zijn van de bittere benauwdheid der ziel van Luther in het klooster te Erfurt, in de handen klapt, om er van te walgen.

Tot ons leedwezen kwam ons niet één protest uit Duitschland onder de oogen tegen de heiligschennis, die door het aldus ten tooneele voeren van Luther's geschiedenis gepleegd wordt. Een schrijver haalt Luther's gezegde: »Christenen moeten komediespelen niet geheel en al mijden" aan, om de opvoering van de Luther-drama's te rechtvaardigen. Doch daarbij heeft de groote reformator de tooneelvoorstellingen op het oog gehad, die in zijne dagen door de leerlingen van Latijnsche scholen gegeven werden. Wanneer Luther in deze dagen leefde, hoe zou hij er tegen toornen, dat men tot zulk een gebroken bak, als het tooneel van dezen tijd is, de toevlucht neemt, om daarmede »het confessioneel bewustzijn" wakker te maken.

Den 16den December van het vorige jaar begon men te Dresden weder, gelijk reeds eenige jaren geleden, met in lokalen de geschiedenis van den Kerstnacht door middel van doorschijnende platen voor te stellen. Voor schoolkinderen waren deze transparantbeelden in de namiddaguren te zien, oudere menschen hadden daartoe gelegenheid des avonds van 7—8 ure. Men deelde daarbij gedrukte liederen uit, om die bij de vertooning te zingen, terwijl men bij de verschillende doorschijnende platen de daarop betrekking hebbende plaatsen uit den Bijbel voorlas. Hoezeer is men het spoor bijster, daar de Heere toch zijne Christenen niet door beelden, maar door de verkondiging van zijn Woord wil onderwezen hebben, gelijk onze Catechismus terecht opmerkt.

WINCKEL.

Voor Kinderen.

Uit nood en dood gered.

I.

De Boeren in Zuid-Afrika — afstammelingen van onze voorvaderen, die aan de Kaap zulk een schoon rijk stichtten — zijn een flink en krachtig geslacht, gelijk ieder weet, die hun ooit in de oogen gezien of een krachtigen handdruk van hen ontvangen heeft.

Nu komt er dan ook in 't leven van zulk een Boer soms veel voor, waar onze boeren niet aan denken. Die kunnen eens met een otter, een bunsing of een vos in strijd geraken, maar leeuwen, tijgers en slangen krijgen ze zelden anders te zien, dan op een prentje. In Afrika echter zijn nog streken genoeg, waar wild of venijnig gedierte het menschen en vee lastig maakt, al komt daar ook gaandeweg een eind aan.

Daar woonde vóór eenige jaren een Boer, die Peters heette, aan de Oemzemvoeboe-rivier. Hij leefde daar ongeveer als een aartsvader te midden van zijn kudden; alleen trok hij niet rond, maar bleef op één plek, trouwens een zeer groote. Met vrouw en kinderen woonde hij daar en diende de Heere oprechtelijk. Een aantal Kaffers, mannen en vrouwen, hielpen hem bij den dagelijkschen arbeid op zijn uitgestrekte boerderij.

Op zekeren morgen na het ontbijt en het lezen van Gods Woord uit den Statenbijbel, stond de boer op om zijn velden en kudden te gaan bezien. Hij was echter nog niet ver van zijn huis verwijderd, toen hij opmerkzaam stil stond en zoo nauwkeurig den grond voor hem bezag, als wilde hij al de steentjes en grassprietjes tellen. Eindelijk riep hij een knecht en sprak, terwijl hij voor zich uitwees:

»Daniel, van wat beest denkt gij dat dit spoor is?"

De knecht, een man van veel ondervinding, keek opmerkzaam naar het spoor hem gewezen, en sprak toen:

»'t Is van een luipaard, baas."

»Dat meen ik ook", sprak de boer, bedenkelijk 't hoofd schuddend. »We hebben in geen paar jaar van zulk een dier hier gehoord. Ik had wel gewenscht dat het zoo was gebleven."

Beide mannen deden aanstonds alle moeite om 't spoor van den indringer te volgen. Vreemd kan het schijnen dat zulk een dier juist op de boerderij kwam, waar hij wel wist dat zijn vrienden niet woonden, terwijl toch in het dichte kreupelhout, daar vlak bij, bokken genoeg waren, zwarte en roode, naar believen. Maar gij moet weten, vrienden, dat een luipaard ook op zijn manier een lekkerbek is. Hij houdt bijzonder veel van gevogelte, allereerst van kuikens, dat wil zeggen, van hen op te eten — zooals ook vele menschen doen. Kan een luipaard een hoenderhok bereiken dan is hij den besten vos te slim in het betrappen der arme vogels, die 't dan hard te verantwoorden hebben. Boer Peters nu hield zeer veel gevogelte, kippen, duiven en wat niet al, en de viervoetige smuller had daarvan lucht gekregen. Vandaar zijn onverwacht en ongewenscht bezoek.

De Boer begreep als spoedig wat het wilde dier naar zijn boerderij had gelokt. Reeds dagen achtereen had men jonge vogels gemist, en hoogstens enkele veeren van hen gevonden. Wie de roover was bleek nu duidelijk. Doch onze Boer gevoelde natuurlijk weinig lust om kuikens op te kweeken, ten dienst van luipaarden. Hij besloot daarom den dief op te zoeken en hem 't stelen te beletten. En dit te meer nu hij wederom twee van zijn beste kippen miste.

Met een drietal Kaffers werd nu het zoeken naar 't spoor voortgezet. Het eigenlijke woonhuis was maar een gebouw van één verdieping, met drie vertrekken. Vlak er bij stond het zeer groote hok voor de vogels, en een twintig stappen misschien verder vond men een hut of loods Deze diende beneden tot stal; het bovengedeelte, de zolder strekte tot berging voor hooi, koren en vruchten. Om al de gebouwen heen had men een zeer sterke heining gemaakt van paalwerk, waar wel kwalijk een dier minder krachtig dan een luipaard over zou zijn gesprongen. Deze had dit echter gedaan; dat kon men in het kippenhok bespeuren. Maar vreemd; hoe men ook zocht, niemand kon aanwijzen langs welken weg het dier weer was afgetrokken. Op de palen was daarvan niet het minste spoor zichtbaar. Binnen de heining kon het wilde dier, dat zoo schuw is voor menschen, toch kwalijk zijn.

Hoe vreemd dat nu ook mocht wezen, de Boer besloot het er niet bij te laten, maar tot elken prijs den luipaard op te sporen. Ik zal van avond en van nacht de wacht houden, zoo dacht hij; als de luipaard eens of tweemaal mijn kuikens heeft geproefd komt hij zeker terug, en dan kan ik hem schieten.

Zoo laadde de Boer des avonds dan zijn geweer en zette zich dicht bij de huisdeur — binnen natuurlijk — neder gereed om bij 't minste geritsel naar buiten te komen om den roover een kogel toe te zenden. Doch 't eene uur voor het andere na verliep en er kwam niets. Boer Peters werd slaperig, raakte aan 't dommelen, en weldra zat hij diep slapende met het geweer naast zich.

(*Wordt vervolgd*).

HOOGENBIRK.

Gereformeerde Gezindheid.

Ned. Geref. Kerken.

DRIETAL: Oldebroek, A. Middelkoop te Nijkerk op de Veluwe, W. Ringnalda te Harmelen en L. Spoel te Kampen.

BEROEPEN: Kamerik, I. Spoel te Kampen. — Oldebroek, A. Middelkoop te Nijkerk op de Veluwe. — Kooten-Twijzel (Friesland), D. Boonstra te Zwolle.— Reeuwijk-Haastrecht, J. Hania Pzn. te Oosterbierum. — Vlaardingen, A. van Veelo te Rotterdam.

AANGENOMEN: Baarn, H. H. Kuyper te Amsterdam.

BEDANKT: IJselmonde, J. Teves te Wetsinge-Sauwert.

Christelijke Gereformeerde Kerk.

BEROEPEN: Nijmegen, A. Brink te Alkmaar.

BEDANKT: Middelburg, H. J. Kouwenhoven Dz. te Zaamslag.

Synodale Genootschapskerk.

TWAALFTAL: Tiel, Bommezijn te Helder, Bentheim Reddingius te Foudgum, Colenbrander te Naaldwijk, Herderschee te Franeker, Hoog te Terwolde, Kamp te Heerenveen, Van der Meer van Kuffeler te Moordrecht, Van der Meulen te Haastrecht, Prins te Epe Reinders te Aartswoud, Schultz te Geertruidenberg en Telders te Borkulo.

BEROEPEN: Bruchem, Kerkwijk en Delwijnen J. G. Klomp te 's-Graveland. - Heiloo (3de maal), A. J. A. Vermeer te Lemele. - Wageningen, E. A. Lasonder te Oosterwolde. — Meerkerk, H. Fortuijn te Zwammerdam c. a. — Monster, J. W. H. Kalkman te Alfen aan den Rijn. — Schoonrewoerd (cl. Gouda), IJ. Bootsma te Zoetermeer en Zegwaard. — Gaastmeer c. a., J. Brandsma te Haarlo c. a.

AANGENOMEN: Wijngaarden, F. Hopster te Moerdijk. — Haaksbergen, M. Reijerkerk te Veenwouden.

BEDANKT: Reenen J. Doorenbos te Barneveld. — Apeldoorn en Het Loo, J. Vonk te Oldebroek. — Noorder, F. Hopster te Moerdijk. — Klaaswaal, J. A. van Boven te Berg-Ambacht. — Lunteren, C. Verhagen te Diemen c. a. — Zwartsluis, G. Spijker boer te Krimpen aan den IJsel. — Zandeweer, Th. Hoogh te Helvoirt. — Oene, J. Wieten te Aalsmeer.

Geabonneerden op DE HERAUT wordt beleefdelijk verzocht, de abonnementsgelden over het kwartaal, geëindigd 31 Dec. j. l., ten bedrage van f 1.20, per postwissel over te maken.

Op ontvangst van den postwissel wordt den afzender daarvan bericht gezonden. J. A. WORMSER,

Directeur-Uitgever.

Amsterdam, Jan. 1890.

Advertentiën.

Commanditaire Vennoot.

In een der grootste zaken te Amsterdam, die jaarlijks eene zuivere winst van pl. m. *f* 15,000 afwerpt, wordt een commanditaire vennoot gevraagd, die minstens *f* **100,000** kan fourneeren. Brieven, letter B, bij den boekhandelaar F. W. EGELING, Singel 498, *Amsterdam.*

Spoed! Spoed! Spoed!

NICOLAAS BEETS' Dichtwerken, **bijgewerkt tot heden,** in 4 keurig nette prachtbanden, voor sl. *f* 3.— *franco* door Nederland.

Zend spoedig postwissel en ze worden u goed verpakt toegezonden door

J. P. NAUTA, boekh., Velsen.

Vrije Universiteit.

»Tot de wet en tot de getuigenis! Zoo zij niet spreken naar dit Woord, het zal zijn, dat zij geen dageraad zullen hebben" Zoo luidde éénmaal het profetisch woord tot Israël en tot Israels voorgangers; en dit woord komt evenzeer tot ons en onze voorgangers, opdat de Heere zijn aangezicht niet voor ons verberge. (Jessja 8 : 20, 17). Want waartoe leidt niet die wijsheid, welke de vrucht is van het verdwaasd en verduisterd menschenhart, doch welke dwaasheid is in de oogen Gods. — Verleden week herinnerde ik, naar aanleiding der kamerdebatten, aan het geschrift van den Utrechtschen hoogleeraar Hamaker, getiteld: »Van het Recht in de Maatschappij;" waarvan Prof. Lohman zeide, dat het niets anders leert, dan hetgeen de sociaal-democraten prediken. En toch wordt deze Staatsambtenaar door niets belemmerd zijn verdertelijke leer te verspreiden! Ja, wordt hij daarin gesteund door het ambt dat hij van overheidswege bekleedt!

Door zijn mond onderwijst alzoo de Nederlandsche overheid aan onze zonen, die opgeleid worden om later eenmaal in den Naam Gods recht te spreken, dat er eigenlijk van »onrecht, rechtsschending" geen sprake moest zijn. Iemand, die een verplichting schendt, kan men zulks even weinig ten laste leggen, als men zulks *een boom* kan doen, die anders groeit dan men had verwacht. Van zelfbewust kwaad, van zonde tegen de Majesteit Gods alzoo geen sprake meer. Een Roomsch orgaan schrijft naar aanleiding daarvan aldus: »Wie zijn vader en moeder vermoordt, schendt geen verplichting; begaat ook geen overtreding van het recht, maar handelt slechts anders dan men pleegt te doen." Hij komt voor deze daad op het schavot of levenslang in de gevangenis; doch ook dit heeft met het recht in eigenlijken zin niets te maken. De moordenaar en het publiek kunnen uit de veroordeeling alleen de gevolgtrekking afleiden dat de mensch in de tegenwoordige maatschappij over het algemeen dwaas en onredelijk genoeg is, om het kwalijk te nemen, indien een ander zich niet naar zekere heerschende «gewoonten» weet te voegen, en dat het dus gevaarlijk is, van den gewonen regel af te wijken . . . *althans indien men dom genoeg is, zich op afwijking van dien regel te laten betrappen.*

De boom kan niet helpen, dat zijn stam krom is gegroeid. De vadermoordenaar kan niet helpen, dat hij niet is zooals „gewone" menschen; en even dwaas als de tuinman zou handelen, die zich boos zou maken tegen een krom gegroeiden boom, even dwaas handelt de maatschappij, die zich over de misdaad van een vadermoordenaar verontwaardigt, hem een slecht mensch noemt en, ter voldoening van het geschonden rechtsbewustzijn en zedelijksbegrip, straf wil opleggen."

Wordt hier niet alle rechtsbegrip met voeten getreden, en moet niet het officieel verspreiden van zulke monsterachtige stellingen noodzakelijk werken als een langzaam vergif, dat een onberekenbaar onheil voor ons vaderland moet worden, als God het niet verhoedt? — Worde het onze Vrije Universiteit geschonken, daartegen een banier te zijn in de hand des Heeren (Jes. 59 : 19) Zij zoekt haar kracht alleen in het terugkeeren »tot de wet en tot de getuigenis," en wenscht zich af te wenden van alle leer, »die niet spreekt naar dit Woord."

W. HOVV.

In dank ontvangen:

Voor de Vereeniging:

Aan Contributiën: door den heer K. Floor te Wons *f* 38.50; door den heer W. L. Vogelesang te Zaandam *f* 118; door den heer L. Runia te Cerlikum *f* 47; door den heer G. H. Th. a Ph. van der Hoop van den kerkeraad der Ned. Ger. kerk te Doornspijk *f* 25; door den heer W. Lensink te Arnhem 2de storting *f* 35; **Aan collecten:** van de Ned. Ger. kerk te Hilversum *f* 22.38½; van idem te Schoonhoven *f* 27.41; van idem te Vianen *f* 8.55; van idem te Schraard *f* 5.40; van idem te Gaastmeer *f* 16.25; van idem te Monnikendam *f* 11.15. **Aan Schenkingen:** door den heer C. Scheltus te Amersfoort, van mevr. weduwe C. C. F. *f* 100; van de Chr. Jongel. vereen. te Anjum *f* 5; door Ds. B. van Schelven van J. N. A. te 's Gravenhage *f* 1.50; door den heer Johs. Huisman Jzn. gevonden in het kerkezakje der Ned. Ger. kerk te Zwartsluis *f* 10; door Dr. J. Hania Pz., van de Ned. Ger. kerk te Oosterbierum *f* 10; door Ds. G. H. van Kasteel te Kollum, van J. E. te M. *f* 5, gevonden in de kerkcolleete »een dankoffertje" *f* 2.50, samen *f* 7.50; door den heer K. Floor te Wons, van A. D. R. *f* 5, van F. J. W. *f* 0.50, samen *f* 5.50; gecoll. in »Frascati" *f* 10; door den heer W. Lensink te Arnhem, van J. A. van Omme *f* 5.

Voor het Hospitium:

Door Ds. G. H. van Kasteel te Kollum, van J. E. te M. *f* 5.

Voor de Medische faculteit:

Door Ds. Folkerts, gevonden in de collecte der Chr. Ger. kerk te Bierum *f* 10.

Voor de Bibliotheek:

Door den heer H. J. Hazelhoff, van Mej. Wed. Van F. te Doesburg, 4 deelen Van Leeuwen, Brief aan de Romeinen; van den schrijver: »de Pacificatie."

Voor het Studiefonds:

Bij Prof. Dr. A. H. de Hartog ingekomen: door den heer E. Noteboom te Schoonhoven, van Mej. S. *f* 1.50; collecte bewaarschool van Mej. B. te Kr. *f* 7.90; van Mej. E. V. te R., door Mej. B. *f* 5; door D. J. H. te Z. van een kleinen vriendenkring *f* 22.

S. J. SEEFAT, *penningmeester.*

Hilversum.

Bij den uitgever K. LE COINTRE, te *Middelburg*, is verschenen en aan H.H. inteekenaren verzonden, de 2de jaarg. (1890) van het

Handboekje

ten dienste der

Nederd. Gereform. Kerken.

160 bladz. Prijs slechts *f* 0.30.

Dit Handboekje bevat verschillende opgaven, als: Kalender, Stichtingen, Kerkelijke statistiek, enz., enz. Onmisbaar voor ambtsdragers en belangstellenden. Ook het mengelwerk mag belangrijk heeten. Het bevat bijdragen van:

Ds. SIKKEL, »Kerk en Genootschap", Ds. PLOOS v AMSTEL, »Bede om genezing voor de gemeente des Heeren in haren kranken toestand", Js. v. O., Meerdere vergaderingen." Een verklarende lijst van eenige vreemde woorden, die vooral op kerkelijk gebied veel gebruikt worden.

In alle boekwinkels verkrijgbaar en bij den uitgever na toezending van het bedrag.

Uitgaven van Z. J. KONING Gz., te Oostwold.

Augusto Meylan. Negen gesprekken over *de kanoniciteit der Heilige Schrift.* Naar het Fransch, door C. J. v. d. LOO, met een voorwoord van Ds. S. A. v. d. HOORN. Prijs *f* 0.40; bij getallen ter verspreiding tegen lageren prijs.

De Kindervriend. Geïllustreerd tijdschrift voor de jeugd. **Derde jaarg.**

De Volksvriend. Geïllustreerd tijdschrift voor het volk. **Tweede jaarg.**

Deze Gereformeerde tijdschriften, onder redactie van bekwame en geliefde schrijvers, verschijnen maandelijks en kosten per jaargang slechts *f* 1.—. Men verzuime niet eene aflevering ter inzage te vragen.

VERSCHENEN:

Gomer voor den Sabbath.

Meditatiën over en voor den Sabbath.

DOOR

Dr. A. KUYPER.

In stempelb. *f* 2.40. Ingenaaid *f* 1.90.

(Een uitnemend geschenk voor de a. s. feestdagen.)

Amsterdam. J. A. WORMSER.

Orgelhandel.

G. A. GOLDSCHMEDING,

Warmoesstraat 141, Amsterdam.

Groote en fijne sorteering, billijke prijzen, voordeelige conditiën, volledige garantie.

De Zondagsschoolrooster 1890,

DOOR

Ds. N. A. DE GAAY FORTMAN,

geperforeerd *f* 0.04; 100 ex. *f* 3.—,

is verschenen.

Amsterdam. J. A. WORMSER.

Bij J. A. WORMSER, te *Amsterdam*, is ter perse om eerstdaags te verschijnen:

De Pacificatie

DOOR

Jhr. Mr. A. F. de Savornin Lohman.

Prijs *f* 0.90.

EXCELSIOR.

GEILLUSTREERD TIJDSCHRIFT VOOR NEERLANDS JONGELINGSCHAP EN VOLK,

ONDER REDACTIE VAN

A. J. Hoogenbirk en J. A. Wormser.

Prijs per jaargang van 12 Nrs. van 16 pag. en 12 Nrs. van 8 pag. *f* **3.50**.

Inhoud 15 December: H. In den Kerstnacht; W. Zwijgen en niet kunnen spreken; P. J. KLOPPERS, Na duisternis licht; W. Een Kerstavond in een politiebureau; Uit het leven; Een goede tijding; Prijsvraag.

Het blad wordt in 1890 voortgezet. De gelegenheid tot inteekening staat **alom** open.

De uitgevers,

Amsterdam. **HÖVEKER & ZOON.**

Uitgaven van J. A. WORMSER, te Amsterdam:

KORTE BESCHRIJVING VAN HET LEVEN VAN EN DE WONDERBARE LEIDINGEN GODS MET

BASTIAAN BROERE,

in Nederland en in Amerika.

MET EENE INLEIDING VAN

J. J. A. PLOOS VAN AMSTEL,

Pred. te Reitsum.

Met portret (lichtdruk) van Broere.

Prijs *f* **0.60.**

Bij getallen ter verspreiding tot veel verminderden prijs.

ACTA

der

Voorloopige Synode

van

Nederduitsche Gereformeerde Kerken

GEHOUDEN TE UTRECHT.

1888.

EERSTE GEDEELTE.

Prijs f 0.90.

TWEEDE GEDEELTE.

1889.

Prijs f 0.80.

Uitgaven van J. A. WORMSER, te Amsterdam

WERKEN van Dr. A. KUYPER.

Het werk van den Heiligen Geest.

Deel I. **Voor de kerk in haar geheel:**

Deel II en III. **Voor de enkele personen.**

In fraaien stempelb. *f* 8.90; ingen. *f* 7.50.

☞ **Afzonderlijke deelen zijn niet verkrijgbaar.**

Dagen van Goede Boodschap.

I. In den Kerstnacht. II. De Paaschmorgen. III. Op den Pinksterdag. IV. Oud- en Nieuwjaar.

Prijs van de geheele serie in vier fraaie stempelbanden *f* **5.60**; in vier deelen ingenaaid *f* **3.60**.

Elk deel op zichzelf is compleet en verkrijgbaar, geb. à *f* **1.75**, ing. à *f* **1.20**.

Uit het Woord.

Bijbelstudiën.

Tweede serie. Deelen I, II, III.

Part. prijs per deel *f* **3.40**. Gebonden *f* **3.90**.

Honig uit den Rotssteen.

DEEL II.

Part. prijs *f* **2.90**. Gebonden *f* **3.40**.

De Vleeschwording des Woords.

Een deel postf. van pl. m. 19 vel.

Part. prijs *f* **1.90**. Gebonden *f* **2.40**.

De twaalf Patriarchen.

BIJBELSCHE KARAKTERSTUDIËN.

Prijs net ingebonden *f* **1.—**, ingenaaid *f* **0.75**.

De drie Formulieren van Eenigheid.

Voor kerkelijk en huiselijk gebruik

Benevens het

Kort Begrip der Christelijke Religie,

uitgegeven door de Predikanten

C. A. REMIER en B. VAN SCHELVEN.

Vijfde Duizend.

Prijs gecartonneerd *f* 0.40; 25 Ex. *f* 9.50. 50 Ex. *f* 18.—.

In rood linnen stempelband *f* **0.90**.

Groot formaat in stempelband *f* **1.25**.

Dezelfde uitgave met wit papier voor handteekeningen *f* **2.50**.

Tractaat

van de Reformatie der Kerken.

Aan de zonen der Reformatie hier te lande aangeboden op Luthers vierde eeuwfeest.

Prijs *f* 2.50.

„ONS PROGRAM".

Prijs *f* **3.60**, in linnen band *f* **4.50**.

„Sion door recht verlost."

TIJDREDE.

Prijs *f* **0.50**.

Tweeërlei Vaderland.

Prijs *f* 0.50.

Het Calvinisme en de Kunst.

REDE

BIJ DE

OVERDRACHT VAN HET RECTORAAT

DER

VRIJE UNIVERSITEIT

op 20 October 1888.

Prijs *f* 0.90.

NIET DE VRIJHEIDSBOOM, MAAR HET KRUIS.

TOESPRAAK ter opening van de

Tiende Deputatenvergadering,

in het eeuwjaar der

Fransche Revolutie.

Prijs *f* 0.40.

EER IS TEER.

TEGEN

Mr. W. H. DE BEAUFORTS

GIDSARTIKEL:

„De Deputatenvergadering"

Prijs f 0.90.

„ONNAUWKEURIG"?

Aan »Het Vaderland"

IN ZAKE

Mr. W. H. DE BEAUFORT's

VERWEERSCHRIFT.

Prijs *f* 0.90.

HANDENARBEID.

Overdruk *(ter verspreiding)* uit »De Standaard"

Prijs 15 Cent.

25 Ex. *f* 3; 50 Ex. *f* 5; 100 Ex. *f* 8.

GEDRUKT TER KON. NED. STOOMDRUKKERIJ, WARMOESSTRAAT 106 AMSTERDAM.